

Rozprawa Doktorska w dziedzinie sztuk plastycznych w dyscyplinie konserwacja i restauracja dzieł sztuki

Technika i technologia dekoracji malarskich występujących na drewnianych XVIII-wiecznych stropach pochodzących z toruńskich kamienic mieszczańskich

mgr Klaudia Rajmann
Promotor: prof. dr hab. Elżbieta Basiul

III. CZĘŚĆ ARTYSTYCZNA

Próba odwzorowania stosowanych technik – kopie wybranych fragmentów dzieł

Celem tej części rozprawy były badania artystyczno-technologiczne, dzięki którym poprzez praktyczną realizację możliwe było prześledzenie etapów powstawania polichromii wybranych stropów. Posłużyły dla nich dekoracje stropowe z ul. Szerokiej 16, sygnowane nazwiskiem artysty Ferdinanda Wilhelma Sidawa z 1747 r. Tym samym badania umożliwiły poznanie warsztatu jednego z nielicznych malarzy toruńskich polichromii stropowych znanego z imienia i nazwiska. Twórca ten wykształcony był w Mitawie, w dawnej Kurlandii i przeniósł swoje doświadczenie na stropy Torunia.

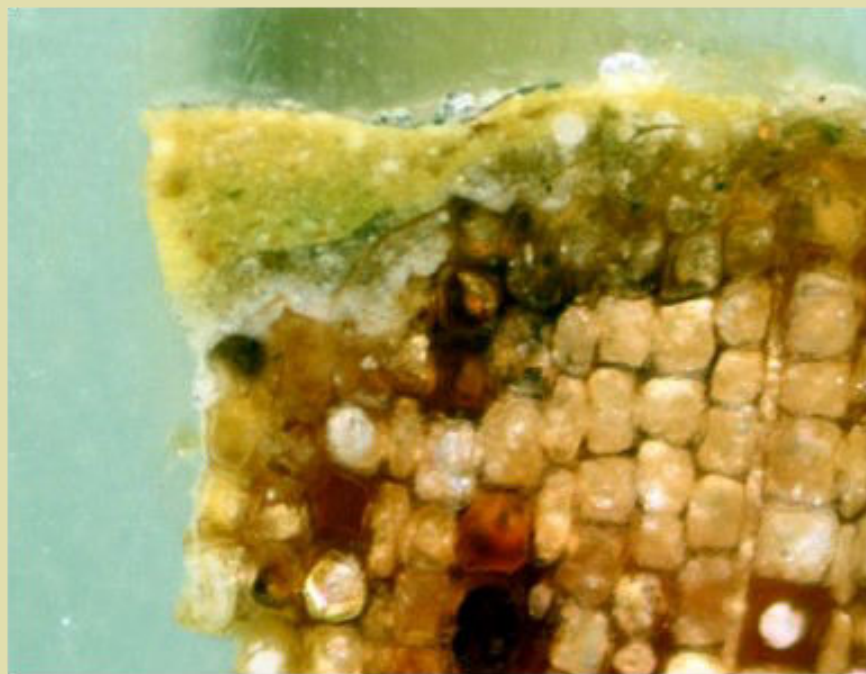
Przy wyborze fragmentów, które posłużyły do wykonania kopii kierowano się możliwością analizy sposobu malowania postaci, pejzażu oraz ornamentów. Wybrano dwa przedstawienia wyróżniające się najlepszą jakością artystycznego wykonania, a także dające największe możliwości do przeprowadzania badań artystycznych. Była to scena *Ofiarowania Izaaka* znajdująca się na stropie I piętra w traktie przednim oraz *Alegoria dotyku* ze stropu w taktie tylnym II piętra wymienionej wyżej kamienicy.

Dzięki wcześniejszemu przebadaniu dekoracji stropów rozpoznano ilość warstw stratygraficznych, technikę wykonania oraz stosowane materiały malarskie. Wiedza ta posłużyła do praktycznego odwzorowania warsztatu artysty poprzez zastosowanie podobnych materiałów, mających wykorzystywać pigmenty znajdujące się w paletce malarza (m.in. pigmenty dawne takie jak: biel ołowiowa, cynober, aury pigment, azuryt, smalta), a także poprzez samodzielne sporządzenie farb o spoiwie olejnym oraz tempery żółtkowej.

Praktyczna rekonstrukcja faz powstawania dzieł miała w pierwszej kolejności zobrazować rozpoznane warstwy technologiczne oraz porządek pracy artysty. Dążono także do analizy sposobu nakładania poszczególnych warstw technologicznych, sposobu opracowywania barwnej warstwy malarskiej, śledzono dukt pędzla, stosowane środki artystyczne.

Mikrofotografia przekroju próbki warstwy malarskiej, powiększenie: 200 x, Strop na I piętrze w traktie przednim, 1747; *Eliasz karmiący kruki*, zieleni, krzewy, półton. Widoczna ciepłoszara warstwa zaprawy leżąca na drewnie oraz niejednorodna błękitna warstwa malarska z częstkami czerwieni.

Mikrofotografia przekroju próbki warstwy malarskiej, powiększenie: 200 x, Strop na II piętrze w traktie tylnym, sygnowany: F. W. Sidaw Pinxit i 1747; *Alegorie zmysłów*, *Dotyk*, *brzeg muszli*, *żółcień*, *światło*. Na drewnie ciepłoszara warstwa zaprawy lub podmalowania, na którą nałożono jasnoszare opracowanie. Na powierzchni zielonożółta warstwa malarska.

- Kamienica przy ul. Szerokiej 16 w Toruniu, Strop na I piętrze w traktie przednim, 1747; bogaty program ikonograficzny, przedstawienia biblijne, ornament wstęgowo-cęgowy z motywami zwierzęcymi oraz alegorycznymi. Scena *Ofiarowania Izaaka*, fragment stropu i kopia

Dane techniczne wykonania kopii:

Ofiara Izaaka

Podłoże drewniane: drewno lipowe, wysezonowane. 5 desek o wymiarach 76 x 45 cm, łączonych na pióro własne, o łącznej długości 225 cm, wpuszczone wsódkowo w prowadnice imitujące belki stropowe o dł. 231 cm i szer. 10 cm. Lico i odwrocie opracowane dłutem.

Przeklejenie: zabezpieczające przed paczeniem, lico i odwrocie pokryto 7% klejem glutynowym.

Zaprawa: szara w obszarze sceny, ugrowa w tle, nanoszona w cienkiej warstwie za pomocą szpachli; spoiwo olejne, wypełniacze: biel ołowiowa, kreda z dodatkiem umbr naturalnej oraz czerni sadzy lub: biel ołowiowa, kreda, żółta ochra z dodatkiem aury pigmentu.

Rysunek kompozycji: kalka olejna.

Podmalowanie: w ciepłych odcieniach szarości, wstępne opracowanie modelunku światłocieniowego, spoiwo olejne, pigmenty: umbra palona z dodatkiem bieli ołowiowej i czerni roślinnej.

Opracowanie malarskie: technika olejna połączona z temperą żółtkową w warstwach grubiej nakładanych wstępnych opracowań barwnych, naniesienie tonów lokalnych, *alla prima* oraz *mokre w mokre*; wykończenie impastowo w żywej kolorystyce.

Tło ornamentów: tempera żółtkowa, pigmenty: biel ołowiowa, żółta ochra i aury pigment.

Stosowane pigmenty: biel ołowiowa, kreda, gips, smalta, indygo, azuryt, żółcienie żelazowe, ugier, żółta ochra, żółcień marsowa, aury pigment, minia, cynober, czerwień żelazowa, czerwień organiczna - kraplak, ziemia zielona, umbra naturalna, umbra palona, czerń kostna, czerń z winogron, czerń sadza.

Alegoria dotyku

Podłoże drewniane: drewno lipowe, 3 deski o wymiarach 96 x 30 cm, łączonych na pióro własne, o łącznej szer. 90 cm, wpuszczone wsódkowo w prowadnice imitujące belki stropowe o dł. 94 cm i szer. 10 cm. Lico i odwrocie opracowane dłutem.

Przeklejenie: analogicznie jak *Ofiara Izaaka*.

Zaprawa: szara w obszarze sceny, nanoszona w cienkiej warstwie za pomocą szpachli; spoiwo olejne, wypełniacze: biel ołowiowa, kreda z dodatkiem umbr naturalnej oraz czerni sadzy.

Rysunek kompozycji: kalka olejna

Podmalowanie: analogicznie jak *Ofiara Izaaka*.

Opracowanie malarskie: technika olejna połączona z temperą żółtkową w warstwach grubiej nakładanych wstępnych opracowań barwnych, naniesienie tonów lokalnych, *alla prima* oraz *mokre w mokre*; opracowanie karnacji kilkuwarstwowe, wykończenie impastowo w żywej kolorystyce.

Tło ornamentów: tempera żółtkowa, pigmenty: ziemia zielona z indygo, sadza z dodatkiem bieli ołowiowej. Pozostawiono miejsca na wmalowanie ornamentów, pod które nałożono najpierw półtony.

Stosowane pigmenty: analogicznie jak *Ofiara Izaaka*.

- Kamienica przy ul. Szerokiej 16 w Toruniu, Strop na II piętrze w traktie tylnym, sygnowany: F. W. Sidaw Pinxit i 1747; przedstawienia alegoryczne *Pięciu zmysłów*. *Alegoria dotyku* oraz sygnatura artysty, fragmenty stropu i kopia

